Pál Viktor - Uzzoli Annamária **- Egészségföldrajzi kutatások Magyarországon - elméletek és irányzatok**

uzzoli@rkk.hu, pal. viktor@geo.u-szeged.hu

Az egészséggel - és így a betegségekkel - kapcsolatos (orvos)földrajzi gondolkodás már régóta jelen van mind a földrajz-, mind az orvostudomány határterületén. Az utóbbi évtizedekben - részben az egészségérték erősödése, részben a kulturális fordulat következtében - a határterületek párbeszéde felértékelődött, és az orvosföldrajz egészségföldrajzzá alakult, amely legmarkánsabban az egészség társadalmi meghatározottságához köthető. Mindezzel párhuzamosan előtérbe kerültek az egészségi állapot és a társadalmi-gazdasági tényezők összefüggéseit feltáró elemzések, ezzel az egészségkutatásokban uralkodóvá vált az ún. posztmedikális irányzat. Ennek egyik fő témája az egészségegyenlőtlenségek kutatása, amely mind az egészségi állapot társadalmi-területi különbségeiben, mind pedig az egészségügyi ellátórendszer működési és finanszírozási anomáliáiban utolérhető. Az eltérő földrajzi régiókban és a településhierarchia különböző szintjein élő népesség, illetve a különböző társadalmi csoportokhoz tartozók egészségi állapotában ugyanis jelentős eltérések lehetnek, amelyeket biológiai, életmódbeli, környezeti, társadalmi-gazdasági, szocio-kulturális és egyéni tényezők határoznak meg. Az egészségeltérések egy része a társadalmi és gazdasági viszonyoktól független (pl. genetikai adottságok, id6skori betegségek), azonban nagyobb részük a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek függvénye, következménye. Ez utóbbiakat a szakirodalom és a szakpolitika is egyaránt egészségegyenlőtlenségeknek nevezi. Vagyis, az egészségegyenlőtlenségek az egyének és csoportok eltérő társadalmi-gazdasági helyzetére vezethetők vissza, ezért azok igazságtalannak, méltánytalannak tekinthetők.

A szakirodalmi előzmények és az eddigi kutatási eredmények kapcsán megállapítható, hogy az egészségegyenlőtlenségek befolyásoló tényezőit, azaz az egészségi állapot társadalmi-gazdasági meghatározóit már sokan és sokféleképpen vizsgálták nemzetközi és hazai szinten egyaránt. Azonban továbbra is megfigyelhetők az egészségföldrajzi kutatásokban a betegségek ökológiai szemléletével kapcsolatos munkák, illetve újabb elemként egyre nagyobb teret nyernek a kritikai elemzések is. Előbbiek egyes betegségek etiológiájának földrajzi aspektusait tágítják egyre bővülő modellek segítségével, míg utóbbiak kérdésfeltevései kvalitatív kutatási módszerek alkalmazását igénylik, mivel nem elsősorban a területiségre, hanem térre, annak percepciójára, vagy éppen termelésére koncentrálnak. Ugyanakkor ezek kiindulópontjai sok esetben szintén az egészségegyenlőtlenségek. Tanulmányunkban ezért az egészségegyenlőtlenségeket állítjuk a középpontba, ugyanakkor elemzésünkben kitérünk a nemzetközi és hazai egészségkutatások azon eredményeinek bemutatására is, amelyek részben, vagy csak kismértében kötődnek ezek vizsgálatához. Hangsúlyozzuk, hogy a posztmedikális szemlélet térhódítása, az egészség társadalmi-gazdasági tényezőinek vizsgálata, az egészségegyenlőtlenségek multidiszciplináris értelmezése Magyarországon is megfigyelhet6 az egészségföldrajzi munkákban, de az elméleti keretek és a súlypontok másutt helyezkedtek és helyezkednek el a hazai geográfia sajátosságai, tradíciói miatt. Célunk tehát a hazai egészségföldrajzi kutatások eredményeinek áttekintése az elméleti (pl. jelenlévő irányzatok) és empirikus (pl. módszertani eszközök) vonatkozások tekintetében. Megvizsgáljuk, hogy milyen témákra és elméletekre fókuszálnak a magyarországi egészségföldrajzi kutatások, és ezek mennyiben

térnek el a külföldi tendenciáktól. Kitérünk arra is, hogy milyen okai lehetnek a differenciáknak, és milyen lehetőségei vannak a továbblépésnek.